

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 17 (Ağustos/August 2024), s. 163-178.

Geliş Tarihi-Received: 03.07.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 15.07.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.215

Türkçede Sonuç Bildiren Küçük Tümceler

Resultative Small Clauses in Turkish

Esra KÜÇÜKŞAKARYA*

Murat ÖZGEN**

Öz

Küçük Tümce yapıları (buradan sonra, KT) kip, görünüş, zaman, (KGZ) ve uyum içermeyen; çekimsiz [BelÖ XÖ] biçimlenmesiyle tam tümcelerden iç yapısı farklı bir görünüme sahip; buna karşın önermesel içeriği olan dil bilgisel kurucu birimlerin yüklemleme ilişkisine girmesiyle oluşan yapılardır. Türkçede KT'ye ilişkin çalışmalar, genel olarak yerlik içeren, sonuç bildiren ve betimlemeli KT'ler gibi gruplamalar yapmaktadır. Bu çalışmada, KT'ler üzerine ayrıntılı bir inceleme yapılmasının KT alan yazınına Türkçeden farklı bulgular sunacağını düşünerek Türkçede sonuç bildiren KT'leri detaylarıyla incelemeyi amaçladık. İlgili KT türü, sonuç bildiren yapılardır ve ana eyleme eklenerek tümcesel düzlemde ikincil bir yüklem ile sonuç ilişkisi kurar. Bu kapsamda, ilgili çalışmalardan hareket ederek öncelikle, sonuç bildiren KT'lerin kuruluş özelliklerini detaylıca inceleyeceğiz. Ardından, bu türlerin alan yazında henüz değinilmemiş başkaca bir tür olan 'katkısız eylemleri içeren KT'ler' ile genişletebileceği savını sunup bu savı bağımsız görgül delillerle desteklemeye çalışacağız. Katkısız eylemleri içeren KT'lerin varlığına ilişkin çatı değişimini, niteleme, eksiltme ile çekim ve uyum sınamalarını uygulayacağız.

Anahtar Kelime: küçük tümce, sözdizimi, sonuç bildiren, kip-görünüş-zaman.

Abstract

Small Clauses (SCs) are structures that lack tense, aspect, modality (TAM), and agreement. They differ internally from complete sentences, featuring a nonfinite [DP XP] configuration, yet they consist of grammatical units bearing propositional content that form a predicative relationship. Literature on Turkish SCs has so far analyzed such clauses into groups such as locative, resultative and descriptive/depictive SCs. In this study, we aim to explore the details of resultative SCs in Turkish considering that such an in-depth analysis could contribute to the literature of SCs in general. This SC type is a resultative construction and it adjoins to the matrix clause by construing a result relation with a resultative matrix verb on a sentential basis. Bearing this in mind, first we will touch upon the relevant literature, and then analyze the constructional properties of such SCs. Then, we will extend this analysis with 'resultative SCs with light verbs', and present independent grammatical evidence in favor of this claim. We will employ voice alternation, modification, ellipsis and inflection/tense marking tests on this new type of SCs.

Keywords: small clause, syntax, resultative, tense-aspect-modality.

* Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilimi Bölümü, İzmir/Türkiye, e-posta: esrakucuksakarya@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3103-9608.

** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilimi Bölümü, İzmir/Türkiye, e-posta: murattozgen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7960-6627.

1. Giriş

Küçük Tümceler ‘KT’ler’ (*İng.* Small Clauses ‘SC’s’) varlığı, konumu ve iç yapısı Üretici Dilbilgisi kapsamında sözdizim-anlambilim arakesitinde değerlendirilen sözdizimsel yapılardır. KT’lerin tam çekimli ana tümceler gibi davranarak önermeli içeriği olan, ancak kimi özellikleri açısından çekimli ana tümcelerden ayırmamız gereken yapılar olduklarını söyleyebiliriz. Yine de alan yazında KT’leri (koşaçlı) tam tümceler gibi ele alan çalışmalar da yer alır (*bkz.* Chomsky, 1995; Moro, 1997, 2000’den Dikken, 2006). Bu noktada, KT’ler yüklemleme yapan, ancak çekim içermeyen ve tam tümcelerden biçimsel olarak daha az karmaşık yapılar olarak nitelendirilir. Önceki çalışmalarda birçok alt türü olduğu belirlenmiş olan bu tümce türüyle ilgili genel olarak Türkçede yüklemi ad soylu bir sözcük olan KT’lerin bulunduğu görülmektedir:

(1) a. Can [_{KT} lahanayı çiğ] yer.

b. Ali [_{KT} kağıdı uçak] yaptı.

(1) numaralı tümcelerde, köşeli parantezlerle sınırları belirlenmiş olan KT’lerden öncelikle (1a)’da, yüklem konumunda sözcük kategorisi açısından ad soylu bir sözcük ‘çiğ’ bulunmaktadır. (1b)’de ise köşeli parantez içerisinde yer alan KT’nin yüklem konumunda yine ad soylu bir sözcük olan ‘uçak’ yer almaktadır. Bu tümcelerin en belirgin özellikleri, üzerinde kip-görünüş-zaman ve uyum çekimlerini taşıyor olmaları ve KT’lerin sırasıyla ‘lahana çiğdir’ ve ‘kağıt uçak oldu’ gibi önermeleri ifade etmeleridir. Bu iki tümce aynı zamanda, KT’lerin anlam açısından türleri bakımından da birbirilerinden farklılaşmaktadır. (1a)’da yer alan KT, nesne betimlemeli bir KT türüken; (1b)’deki KT ise sonuç bildiren bir KT türüdür.

2. Kapsam, Amaç ve Yöntem

Biz, bu çalışmada, sonuç bildiren KT türlerini inceleyip bunun dışında kalan diğer KT türlerini kapsamımız dışında bırakacağız. Türkçede sonuç bildiren yapıların temel özellikleri ve yapılanmalarına ilişkin çalışmalar günümüzde daha çok betimlemeli bir çizgide ilerlemiştir (*bkz.* Schroeder, 2000; Turgay, 2013; Meral ve Meral, 2018, 2022; Gürkan, 2019; Kastan, 2019). Schroeder (2000) Almanca ile Türkçeyi karşılaştırarak Türkçede tutum belirteçlerinin ve ikilemeyle yapılan sonuç bildiren yapıların yüklemim hemen önünde yer aldığını belirlemiştir. Benzer başka bir çalışmada Turgay (2013), sonuç bildiren yapıların eylem içeren bir yüklem oluşturduğunu belirtmektedir. Meral ve Meral (2018) tematik rol atama çerçevesinde Türkçede sonuç bildiren yapıları, Saito (2001) ve Larson’ı (1988) temel alarak taşımalar açısından değerlendirmişlerdir. Kastan (2019), Turgay’ın (2013) çalışmasına farklı dillerden veriler sunarak karşılaştırmalı bir çerçevede betimleyici bir tartışma yürütmüştür. Öte yandan, Gürkan (2019) ise Türkçede olası sonuç bildiren yapılara yönelik önerilerde bulunmuştur. Biz, bu çalışmada, ilgili alan yazından yola çıkarak sonuç bildiren küçük tümcelerin nasıl biçimlendiğini ayrıntılarıyla ele alıp bu yapıların aslında görüldüğünden daha fazla alt gruba sahip olduğunu delilleriyle ortaya koymaya çalışacağız. Alan yazında daha önce ele alınmamış bir tür olan katkısız eylemli KT’lerin Türkçede var olduğunu gösterip bu türü örnekleriyle açıklayacağız. Çalışmada yöntem olarak nitel bir araştırmayı tercih edip tarama yaparak ilgili çalışmalardaki bilgileri derleyeceğiz. Ardından, kendi bulgularımızı anadil konuşucularının edinç (*İng.* competence) verilerine dayandırarak eksiltme, ortaç yapıları, niteleme, çekim/uyum ve çatı değişimini testlerini kullanarak kanıtlamaya çalışacağız.

3. Sonuç Bildiren KT'lerin İç Yapısı

Sonuç bildiren yapıları yükleme eklenen ve tümce düzleminde başkaca bir yüklem ile sonuç ilişkisi kuran yapılar olarak tanımlayabiliriz. Baker (2003), Kageyama (2007) ve Ko (2014) ile paralel olarak, Gürkan (2019) betimlemeli yapılardan farklı olarak sonuç bildiren yapıların tümleş olarak yükleme yaptığını iddia eder. Bu görüşün temel dayanağı betimlemeli birimlerin zorunlu üyelerden oluşmaması ve eklenti olmalarına karşılık; sonuç bildiren yapıların zorunlu üye içermeleridir. Oysaki, bu ayrımın nedenini Ko (2014) sonuç bildiren yapıların yükleme, betimlemeli yapılardan daha yakın eklenmesi ile açıklar:

- (2) a. I washed [[the car clean _{sonuç bildiren}]] cold _{betimlemeli}.
'Arabayı buz gibi temiz yaparak yıkadım.'
b. *I washed [[the car cold _{betimlemeli}] clean _{sonuç bildiren}].
'*Arabayı temiz gibi buz yaparak yıkadım.'

(Rothstein, 1983 içinde Ko, 2014, s. 179)

(2)'de yer alan İngilizce tümcelerde eklenti olan betimlemelerin tümleş yapısı olan sonuç bildiren birimlerden önce konumlanması gerektiği görülmektedir. Türkçede benzer bir yapının olup olmadığını sorguladığımızda, sonuç bildiren yapı ve betimlemeli yapının art arda kullanılmadığı gözlemlenebilir. Türkçede, ayrıca, betimlemeli yapıların da art arda kullanımına izin verilmez:

- (3) a. *Taha çayı sıcak_[betimlemeli] şekersiz_[betimlemeli] içti.
b. *Taha çayı şekersiz_[betimlemeli] sıcak _[betimlemeli] içti.
c. *Ali çayı soğuk_[nesne betimlemeli] keyifsiz_[özne betimlemeli] içti.
d. *Taha çayı keyifsiz_[özne betimlemeli] soğuk_[nesne betimlemeli] içti.

(3)'teki Türkçe veri setlerini incelediğimizde, danıştığımız anadil konuşucuları betimlemeli yapıları, konumlarını değiştirmemize rağmen dilbilgisi dışı olarak işaretlemiştir. Bu durum da bize Türkçede Rothstein'in (1983) bulgularının işlemediğini gösterir. Belirteçlerin eylem öne konumda bulunması nedeniyle (3)'te sunulan *sıcak*, *soğuk*, *şekersiz* ve *keyifsiz* belirteçleri sıralama yapısı içermeksizin birlikte kullanılamazlar. Yine de bu türden sıfatlar, türetilmiş belirteç ile oluşturduğu zaman ya da pekiştirme belirten ikileme yapısı içerdiği zaman böyle bir yapıya izin verebilirler:

- (4) a. Komutan, düşmanı vahşice_[sonuç bildiren] çırılçıplak_[betimlemeli] soydu.
b. *Komutan, düşmanı çırılçıplak_[betimlemeli] vahşice_[sonuç bildiren] soydu.
c. Komutan, düşmanı vahşice _[sonuç bildiren] çıplak _[betimlemeli] dolaştırdı.
d. * Komutan, düşmanı çıplak _[betimlemeli] vahşice _[sonuç bildiren] dolaştırdı.

(4)'te *vahşice* ve (*çırıl*)*çıplak* belirteçlerinin türetilmiş birimler olmalarını göz ardı edersek, betimlemeli ve sonuç bildiren yapıların art arda kullanımı olasıdır. (4a) ve (4c)'de gördüğümüz üzere, eyleme yakın konumda bulunan yapı, sonuç bildiren olduğu zaman (4b-d)'deki yapılanma dilbilgisi dışılık gösterir. Türkçe eylem son dil özelliğine sahip olduğu için betimlemeli yapının sonuç bildiren yapıdan önce eyleme eklenebilmesi olasıdır. Bu yapılanmanın yanı sıra, Türkçede sonuç bildiren yapıyı, Goldberg'ün (1991, s.368) *Tekçil Yol Kısıtı* görüşüne göre değerlendirecek olursak, iki ayrı yüklem aynı anda tümleş olarak seçilmesinde kısıtlılık olması bekleriz. Buna göre, bir nesne iki tane sonuç bildiren birimi tümleş olarak seçemeyecektir. Türkçedeki gözlemlerimiz de bu görüşe benzer niteliktedir:

- (5) a. Ali masayı tertemiz yaptı.
b. *Ali masayı tertemiz kuru yaptı.

Tertemiz sıfatının ana eylemin nesnesine bağlanarak sonuç bildiren bir durum anlamı kattığını düşündüğümüzde, tümleç olarak (5b) tümcesinde bulunan *kuru* sıfatının da aynı anda tümcede bulunamayacağı görülmektedir. Dolayısıyla, (2b) ile (5b) karşılaştırıldığında, Türkçede İngilizceden farklı olarak çift yüklemli bir yapıya izin verilmediği gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, Türkçede yer bildiren durum ekli adları içeren KT'ler de yer almaktadır. Yer bildiren durum ekli adları içeren KT'lerle birlikte, çift yüklemli KT'lere Türkçede izin verildiğine dair bir durum ortaya çıkar:

- (6) a. Annem [KT ekmeği fırında] unuttu. (Yer bildiren KT)
b. [[KT Ali'yi [evinin önünde] ölü] buldum. (Yer ve sonuç bildiren KT)

Çekimli içeyerleştirme

- c. *[Annem ekmeği fırında-y-dı] unuttu.
d. *[Ali'yi evinin önünde ölü-y-dü] buldum.

Eksiltme

- d. Annem ekmeği fırında unuttu. (Çıkış Tümcesi)
e. *Annem ...fırında unuttu.
f. Ali'yi evinin önünde ölü buldum. (Çıkış Tümcesi)
g. *Ali'yi evinin önünde ... buldum.

(6a-b) tümcelerinde [*ekmeği fırında*] yapısı ve [*evinin önünde ölü*] yapısı yer bildiren KT'lerdir. Buna karşın, (6a)'da sonuç bildiren yapının içine gömülü olarak bir de yer bildiren KT bulunmaktadır. (6c)'de yer bildiren KT'lerde olduğu gibi (6d)'de *ölü* sonucuna işaret eden yüklem için zaman çekimi yapamayız. KT'lerin zaman çekimi içermeyen önermeler olmaları, (6a-b)'deki tümcelerın KT olduğunu gösterir. Benzer biçimde (6e)'deki gibi, (6g)'de eksiltmeye izin verilmemesi söz konusudur. KT'lerin yüklemelerinin önerme olmaları bir yüklem içermelerini zorunlu kılar. Dolayısıyla, bu yüklemın ortadan kalkması durumunda tümcenin dilbilgisi dışı olması, yine ilgili yapının KT olduğunun kanıtıdır.

Tsuzuki (2007), yukarıda sözünü ettiğimiz yapılarla ilgili İngilizce, Flamanca, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Japonca, İspanyolca ve Korece üzerinden örnekler sunmaktadır. Bu dillerden hareketle iki tür sonuç bildiren yapıdan söz eder. Sonuç bildiren yapının gerçekleşmesinde KT yüklemının nihai durumunu ana tümce yüklemının belirlemesi söz konusu ise yapı zayıf (*İng.* weak) sonuç bildiren bir yapıdır. Sonuç bildirme durumu, salt sonuç bildiren bir yapı tarafından gerçekleştiriliyorsa güçlü (*İng.* strong) olarak tanımlanır. Örneğin, Fransızcada güçlü yapının bulunmadığı ve zayıf yapının da ilgeçlerle gerçekleştiğini; Japoncanın da bu genellemeye uymadığını görebiliriz (Morita, 2009):

- (7) a. Fransızca güçlü sonuç bildiren KT
*J'ai peint le mur rouge.
1TK.YARDEYL boya.GEÇ TAN duvar kırmızı
'Duvarı kırmızıya boyadım.'
- b. Fransızca zayıf sonuç bildiren KT
Jean a cassé le vase en morceaux.
John YARDEYL kır- TANvazo ilgeç parçalar
'John vazoyu parçalara ayırdı.'

c. Japonca zayıf sonuç bildiren yapı

John-wa kabuo [SIFAT sirok-u] nut-ta.
 John-OD duvar-BEL beyaz-BEL boya-GEÇ
 'John duvarı beyaz boyadı.'

d. Japonca güçlü sonuç bildiren yapı

*John-ga kinzoku-o taira-ni tataita.
 John-YAL metal- BEL düz- Nİ (sonuç bildiren) döv-/vur-
 'John metali döverek düz yaptı.'

(Morita, 2009, s. 48)

(7a) da görüldüğü üzere Fransızcada güçlü sonuç bildiren yapıya izin verilmez. (7d)'de benzer biçimde Japoncada da güçlü sonuç bildiren yapıya izin verilmez. (7c)'de, -u durum eki sıfat olan *sirok-u* (Tr. beyaz) sözcüğü zarflaştırarak sonuç bildiren bir yapıya dönüştürür. Tsuzuki'nin (2007) ve Son'ın (2007) sonuç bildiren yapıların sözdizim açısından hangi ulamlarla dillerde zayıf ya da güçlü olarak yapılandığına ilişkin gözlemlerini Tablo 4 'teki gibi özetleyebiliriz:

Tablo 1. Güçlü ve Zayıf Sonuç Bildiren KT'lerin Dillere Göre Dağılımı

	İngilizce	Flamanca	Almanca	Fransızca	İtalyanca	Japonca	İspanyolca	Korece
Zayıf	sıfat, ilgeç	sıfat, ilgeç	ilgeç	ilgeç	ilgeç	sıfat, ilgeç	sıfat	sıfat
Güçlü	sıfat, ilgeç	sıfat, ilgeç	sıfat, ilgeç	-	-	-	-	sıfat

Tablo 1'de gördüğümüz üzere, yüklem kategorik sıfat ve ilgeç olarak işaretlenebilir. Bu seçimin yanı sıra zayıf ve güçlü ayrımına ilişkin anlam çözümlemesi önerilerine sıfatların türlerinin de etki edebileceğini söyleyebiliriz. Anlam açısından sıfatların zayıf ve güçlü sonuç bildiren yapılarda sunuluşu, yüklem doğruluk koşulu ve sıfatın derecelendirilebilir olma özelliği ile ilişkili olarak farklı dağılım gösterebilir.

Talmy'e göre (1991, s. 486), ilgeçler ve durum ekleri herhangi bir kurucu birimin dil bilgisel ulamına yön veren bir tür uydu (İng. satellite) görevinde bulunan yön verici bileşenlerdir. Bu tür yapılar kimi dillerde (örn. Çince, İngilizce) hareket eylemlerine yön verirken (örn. John ran down the hill); kimi dillerde (örn. Romence, Japonca, Korece, İspanyolca) eyleme yön vermek yerine, tutum (İng. manner) bildiren bir eklenti olarak eklenir. Talmy'nin (1985) *eylem-çerçevesel dil* (İng. verb-framed language) ve *uydu-çerçevesel dil* (İng. satellite-framed language) ayrımı yaklaşımına göre, Türkçe de eylem-çerçevesel bir dil olarak hareket eylemini ilgeç ile değil; eylemin hareketi ile kodlar. Örneğin, 'yuvarlanarak iniyor' tümcesinde hareketin eylem üzerinde kodlanması bize bir ipucu sunar. Bu noktadan hareketle, sonuç bildiren yüklem ilgeç üzerinde kodlanması yerine sıfat kategorisi ile belirteç işlevinde gerçekleşmesini bekleriz. Bu görüşe ek olarak, hareket ifadelerinin eylemler üzerinde tutum belirten bir sıfatlı sonuç bildiren yapı üzerinde gerçekleşeceğine ilişkin, Talmy'nin (1985) ayrımına destek olarak Korece ve Japoncada yürütülen çalışmaları gösterebiliriz (bkz. Son ve Svenonius, 2008, s. 4; Son, 2007, s. 137). O halde, Türkçede ilgeçlerin değil; sıfatların etkin olduğu bir sonuç bildiren yapı görebiliriz:

(8) Kola [KT gömlek yakalarınızı dümdüz] yapar.

Fransızca ve Japonca gibi dillere ilişkin çalışmaların yanı sıra (8)'de yer alan Türkçe örnekte görüldüğü üzere, yüklem öncesi konumda sıfat ile sonuç bildiren yapıların Türkçede de bulunduğunu görebiliriz. Gürkan (2019) bu örneğe ek olarak Türkçede *zayıf*

ve *güçlü* sonuç bildiren yapıların varlığını tartışır. Zayıf ve güçlü yapıların ayrımını yinelememiz gerekirse; zayıf sonuç bildiren yapılarda sonuç öbeğinin çıktısı ana eylemi gerektirirken; güçlü sonuç bildiren yapılarda nesnenin son durumu ana eyleme zorunlu olarak bağlanmaz. Gürkan'a (2019) göre sıfatların derecelerine göre kapalı ya da açık olmalarının sonuç öbeğini etkilemesi söz konusudur ve her dilde *güçlü* ya da *zayıf* yapılanma bulunmayabilir:

- (9) *Zayıf sonuç bildiren yapı*
Ali odayı siyah-(a) boyadı.
- (10) *Güçlü sonuç bildiren yapı*
Can pencereyi temiz sildi.

(9)'da *boya-* eyleminin bir sonucu olarak vazonun *mor olmasını zayıf sonuç bildiren yapıya örnek olarak gösterilir. Zayıf bir sonuç bildiren yapı olan vazo mor ikincil yüklemde yönelme durumu işaretlenen mor SÖ'sünün adıl bir birime dönüşerek yüklem oluşturduğundan söz edilir. (10) örneğinde bulunan temiz sil-* sonuç öbeği de ana eylemin bir parçası olarak nitelendirilebilir ve tamamen *güçlü* bir yapılanma göstermez. Türkçede çeviri olarak İngilizce, Fransızca, İspanyolca vb. dillerde bulunan yapının eş değeri biçiminde Gürkan (2019) (11)'daki yapıyı önermiştir. Anadil konuşucuları tarafından yeniden değerlendirilen (11)'deki tümcelere göz atalım:

- (11) a. *Peter masayı temiz sildi.
b. *Ali odayı temiz sildi.
c. Ali odayı temiz yaptı.
d. Ali odayı *bir saat boyunca / bir saatte temiz yaptı.
e. *Ali odayı bir saat boyunca / bir saatte temiz sildi.

(11a-b)'de yer alan örnekler Türkçede ana dil konuşucuları tarafından dilbilgisi dışı olarak işaretlenmiştir. (11c)'de danıştığımız anadil konuşucuları *yap-* eylemiyle bu tümceyi güncellediğimizde kabul edilebilir bulmuşlardır. Burada *temiz sıfatının güçlü ya da zayıf* ulamında bulunmasından bağımsız bir biçimde, (11d)'de *yap-* eyleminin *bitimli* (İng. *telic*) bir eylem olmasının tümleş seçimini etkileyip etkilemediğini test ettik. Bu durum Washio'nun (1997) sonuç bildiren yapılarda sonuç öbeğinin durumunun değişimini işaretleyen *salt bitimli* eylemlerle yapılandığı görüşünü destekler niteliktedir. Oysaki, *sil-* eyleminin *bitimsiz* (İng. *atelic*) olduğunu kabul edip yeniden danıştığımız, ana dil konuşucuları, (11e)'de yer alan tümceyi bitimli/bitimsiz eylem olma özelliğine bağlı kalmaksızın dilbilgisi dışı olarak değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla, eylemin bu özelliğinin tümleş seçilimi açısından ayırt edici olmadığını söyleyebiliriz. *Yap-* eylemi için (11)'deki parçalı ikileme içeren zayıf sıfatlı sonuç bildiren örneğimizi hatırlayacak olursak, (11a) tümcesini aşağıdaki gibi güncelleyebiliriz:

- (12) Peter masayı ter-temiz yaptı.

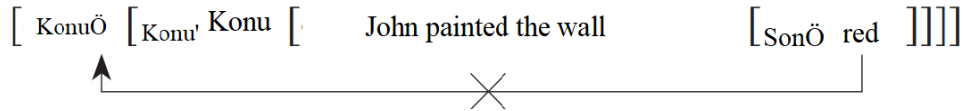
(12)'de *temiz* sıfatını parçalı ikileme süreciyle *ter-temiz* biçiminde yeniden yapılandırdığımızda sonuç bildiren yapının dil bilgisel olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda, *temiz* sıfatını doğrudan *güçlü* ulamında değerlendirmek yetersiz kalacaktır. Ayrıca, bu gözlemimize destek olması açısından alan yazındaki sıfatların açık ya da kapalı olarak işaretlenmesi açısından da bu yapıyı yeniden değerlendirelim:

- (13) a. Ali masayı temiz yaptı. (*Çıkış tümcesi*)
b. Ali masayı çok/²tamamen temiz yaptı. (*Kapalı-dereceli sıfat içeren tümce*)
c. Ali kapıyı açık bıraktı. (*Çıkış tümcesi*)

d. Ali kapıyı çok/tamamen açık bıraktı. (*Kapalı-dereceli sıfat içeren tümce*)

Alan yazında sıfatların zayıf ve güçlü sonuç bildiren yapılarda yüklemün doğruluk koşulu ya da sıfatın derecelendirilebilir olma özelliğine göre farklılaşabileceğinden söz edilmektedir. *Temiz* sıfatının tek bir karşıt gönderiminin *kirli* olduğu göz önüne alındığında, süreç yerine belirli bir noktaya, yani tikel niteliklere işaret ettiği kabul edilir. Bu nedenle de (13a-b)'de yer alan *temiz* sıfatı kapalı dereceli bir sıfat olarak değerlendirilir (*bkz.* Cruse, 1980; Kamp ve Rossdeutscher, 1994; Kennedy ve McNally, 2005; Ono, 2007 ve Morita, 2009). Öte yandan, (13c-d)'de *açık* sıfatının da *temiz* sıfatına benzer bir yorumla kapalı dereceli bir sıfat olarak nitelendirildiğini düşünürsek, bu iki yapının birbirinden anlamsal açıdan ayrılıp ayrılmadığını gerektirim ilişkisiyle değerlendirebiliriz. Sonuç bildiren yapıda masanın temiz olması da kapının açık konumda kalması da ana eylem tarafından zorunlu olarak gerektirilir. Her iki kapalı dereceli sıfatın da zorunlu olarak eyleme tümleş olması da sonuç anlamı taşıyan işlevsel bir başın bulunduğuna işaret eder ve Ono'nun (2007) *güçlü* yapıların salt kapalı dereceli sıfatlarla bir arada bulunduğu görüşüyle de koşutluk gösterir. Ayrıca, bu durum Gürkan'ın (2019) *temiz* sıfatının *güçlü* olduğu savını da destekler niteliktedir. Yine de kapalı dereceli sıfatların zayıf ya da güçlü sonuç bildiren yapıların her ikisinde de kullanımının mümkün olması ve zayıf yapılarda ikilemenin yaygın kullanımı, salt sıfat ya da eylemin *gerektirim* (İng. entailment) durumu açısından bu ayrımı değerlendiremeyeceğimize işaret eder.

Tümce kısıtlılıkları açısından da ele alacak olursak, Kageyama (2007) *güçlü* sonuç bildiren yapıların ayrıklaştırılmayacağını; ancak, *zayıf* sonuç bildiren yapıların ayrıklaştırılabileceğini öngörür. Ettliger (2008), Matushansky (2012) ve Yamaguchi (2018) gibi araştırmacılar da ilgeç ile oluşturulan sonuç bildiren yapıların ayrıklaştırma ya da konulaştırmaya izin verirken; sıfat ile oluşturulan yüklemelerin her zaman ayrıklaştırma ya da konulaştırmaya izin vermeyebileceğini gözlemlemiştir:

(14) *İngilizce**Red; John painted the wall t_i

(Yamaguchi, 2018, s. 166)

(14)'te yer alan zayıf sonuç bildiren tümcede sıfatlık yapısının özne konumuna taşınmasına izin verilmediğini görüyoruz. Türkçede *güçlü* sonuç bildiren yapı bulunmadığı için ayrıklaştırma ve konulaştırmaya ilişkin görüşler çerçevesinde, aşağıdaki *zayıf* sonuç bildiren tümceleri değerlendirelim:

(15) a. Ali masayı temiz yaptı. (*Çıkış tümcesi*)b. Esra saçını mavi yaptı. (*Çıkış tümcesi*)(16) *Ayrıklaştırma*

a. Ali'nin masayı *yapması/yaptığı temizdi.

b. *Esra'nın saçını boyadığı/boyaması maviydi.

(17) *Konulaştırma*a. *Temiz Ali masayı t sildi.b. *Mavi Esra saçını t yaptı.

(15a-b)'de *temiz* ve *mavi* sıfatlarının ayrıştırılması ya da odak konumuna taşınması olası değildir. Bu durum Kageyama'nın (2007) zayıf sonuç bildiren yapıların ayrıştırılabileceği ve konulaştırılabileceği görüşü ile uyuşmamaktadır. Yine de (16) ve (17)'de yer alan dilbilgisi dışı kurulumlar, sonuç bildiren öbeklerin sıfat ile oluşturulduğunda ayrıştırma ve konulaştırmaya izin vermeyeceğinden söz eden araştırmacıların (bkz. Ettliger, 2008; Matushansky, 2012; Yamaguchi, 2018) gözlemlerine paralellik gösterir. Ayrıca, konulaştırma yapılamama sebebi *temiz* ve *mavi*'nin alçak belirteç olması ve eyleme en yakın konumda bulunma gerekliliği ile de ilişkilendirilebilir. Türkçede zayıf/ güçlü sonuç bildiren yapılar İÖ ile yapılanmadığı için salt SÖ içeren zayıf sonuç bildiren yapılar üzerindeki gözlemlerimizi sunduk. Şimdi de Tsuzuki'nin (2007) ve Son'ın (2007) önerdiği zayıf/ güçlü sonuç bildiren yapıları izin veren ve vermeyen dillere ilişkin gözlemleri birleştirelim ve Türkçedeki gözlemlerimizi de ekleyerek diller arası görünümü göz atalım:

Tablo 2. Sonuç Bildiren Yapıların Ulam ve Tür Özelliklerinin Dillerarası Dağılımı

	İngilizce	Flamanca	Almanca	Fransızca	İtalyanca	Japonca	İspanyolca	Korece	Türkçe
<i>Zayıf</i>	sıfat, ilgeç	sıfat, ilgeç	ilgeç	ilgeç	ilgeç	sıfat, ilgeç	sıfat	sıfat	sıfat
<i>Güçlü</i>	sıfat, ilgeç	sıfat, ilgeç	sıfat, ilgeç	-	-	-	-	sıfat	sıfat

Tablo 2'de de gördüğümüz üzere, Türkçede sonuç bildiren yapılar sıfat yapılanmasıyla bir diğer yüklemi oluşturur. Sonuç bildiren KT sınamaları niteleme, ayrıştırma, konulaştırmanın yanı sıra eksiltme, niceleyici yükseltme gibi kuruculuk sınamaları üzerinden yürütülmüştür. Türkçede bugüne kadar sonuç bildiren yapıların farklı dillerdeki yapılarla karşılaştırılarak betimlenmeye çalışıldığını söyleyebiliriz. Türkçe alan yazında yürütülen çalışmaları incelediğimizde, Meral (2005) eylem eksiltmeye izin veren ve sonuç bildiren yapıların KT oluşturduğunu gözlemlemiştir:

- (18) a. Ali saçını kısa kesti. Ahmet de sakalını kısa kesti.
b. Ali saçını kısa kesti. Ahmet de sakalını...
c. *Ali saçını kısa kesti. Ahmet de sakalını ... kesti.

(Meral, 2005, s. 15)

(18)'de gördüğümüz üzere, KT'nin içinde yer alan, EÖ eksiltilebilirken, sonuç bildiren KT içinde (18c)'de bulunan *kısa SÖ*'sü eksiltildiğinde tümce dil bilgiselliğini yitirir. Farklı sonuç bildiren tümceler üzerinden bu görüşü gözden geçirelim:

- (19) a. Ali mutfağı mavi boyadı. Ayşe ise salonu pembe...
b. *Ali mutfağı mavi boyadı. Ayşe ise salonu...boyadı.
c. Esra saçını kırmızı yaptı. Ayşe ise tırnaklarını mavi...
d. *Esra saçını kırmızı yaptı. Ayşe ise tırnaklarını...yaptı.

(19)'da *boya-* ve *yap-* eylemlerine tümlec olarak sınıadığımız sonuç bildiren KT'de eylemin silinmesine izin verilirken yüklem içinde sıfatın silinmesi (19b-d)'de gördüğümüz üzere dilbilgisi dışılık gösterir. Ayrıca, Türkçe bu açıdan Korece, Japonca gibi yüklem eksilmesine izin verilmeyen dillere de benzerlik gösterir. (19c-d) örneğinde yer alan *yap-* katkısız eylemi bize katkısız eylemlerle oluşturulan sonuç bildiren KT'lerin de Türkçede var olabileceğini sezdirir. Giriş bölümünde de söz ettiğimiz gibi, alan yazında sonuç bildiren KT'ler genel olarak bu haliyle ele

alınmaktadır. Şimdi, bu çalışmanın çekirdeğini oluşturan ve kendi bulgumuz olan katkısız eylemli KT'lere göz atalım.

3. Yeni Bir Tür: Katkısız Eylemli KT'ler

Katkısız eylemler tek başına yüklem oluşturmayan, ancak birliktelik kurdukları yapılarla sözlüksel açıdan tanımlanabilen birimler olarak karşımıza çıkarlar. Reinhart'ın (2000) belirttiği gibi, katkısız eylemler üye yapısında anlamsal içeriği olmayan boş birimler olarak etiketlendikleri için tek başlarına tematik rol atayamazlar ve başkaca birimlerle yüklem oluştururlar. Alan yazında, deyimleşmiş ve deyimleşmemiş görünüm sergileyen katkısız eylemlerden *et-*, *yap-* ve *ol-* katkısız eylemlerinin Türkçede temel alındığını söyleyebiliriz (bkz. Uzun, 1991; Kearns, 2002; Öztürk, 2005; Uçar, 2010; Akşehirli, 2013; Kamali, 2015; Key ve diğ., 2015). Yunancada *kano* (Tr. yap-/et-) katkısız eyleminin kimi zaman eksiz adlarla kullanımının deyimleşmiş bir görünüm sergilediğinden bu ayrımın ad/ad soylu bir birimi ya da tümceyi kendine tümleç olarak seçmesi ile ilişkili olduğundan söz edilir. Folli ve diğ. (2004) de Farsçada *kard* (Tr. yap-/et-) ve *şod* (Tr. ol-) eylemleri için benzer yapılanmanın olduğunu belirtir. Deyimleşen yapılar katkısız eylem ile birleşen ad/ad soylu birimin gönderimi belirli olmadığı için, anlamı tahmin edilemeyen yapılar olarak karşımıza çıkar. Bu çerçevede biz de deyimleşmemiş katkısız eylem yapılarının sonuç bildiren KT oluşumlarından söz edeceğiz.

Türkçede karmaşık yüklem yapan *et-*, *yap-*, *ol-* katkısız eylemleri ile ad soylu bir birimin birleşiminden oluşan yapılar geçişli ve geçişsiz karmaşık yüklem oluşturur. Geçişli yüklem, etkilenen üyenin sonuç durumuna işaret ettiği yapıları ya da eyleme eklenen ad/ad soylu birim ile ilgili oluş bildiren yapıları içerir. Öte yandan, geçişsiz yüklem ise eylem önünde eksiz ad biçiminde bulunan ya da katkısız eylemin nesnesi gibi sözlüksel eylemlere benzer durumla işaretlenmemiş sıfatlı yapıları içerebilir:

- (20) a. Mehmet Berna'yı rahatsız etti.
b. Berna rahatsız oldu.
c. Mehmet Berna'yı davet etti.
d. *Berna davet oldu.

(Key ve diğ., 2015, s. 1-2)

(20a-c)'de *rahatsız* adlı birimiyle geçişime uğrayan *et-* katkısız eyleminde etkilenen üye olarak *Berna* adının, dış üye *Mehmet* adı tarafından bir değişime uğraması söz konusudur. (20b)'de ise bu değişimin sonucunun *et-* geçişli katkısız eylemini, ayrık geçişsiz *ol-* katkısız eylemine dönüştürmesi söz konusudur. Buna karşın, (20d)'de *ol-* geçişsiz birimine dönüşmesine izin verilmemesini Key ve diğ. (2015), eylemin tümleci olan adlı birimin bir durum değişimine gönderimde bulunmamasıyla açıklar. Ayrıca, eylemin sonucuna gönderimde bulunan yapıların sonuç bildiren bir KT yapılanması oluşturacağını hatırlayacak olursak, [*Berna rahatsız*] sonuca işaret eden bir yüklem oluştururken, [*Berna davet*] yapısında böylesi bir yüklem ya da önerme bulunmaz. Bu yüklemde *rahatsız* sıfatıyla ikinci bir yükleme izin verilirken, *davet* adıyla da ilişkili olarak bu türden bir yapıya izin verilmediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla, bu durumu sıfatçıl birim içeren geçişli ve ayrık geçişsiz yapılarda değerlendirmemiz gerekir. Bununla birlikte, katkısız eylem içeren sonuç bildiren yapıların üzerinde KGZ özelliği taşımaması dikkat çeker:

- (21) *Çekim ve uyum*
et- katkısız eylemi özneli geçişsiz (İng. unergative)

- a. Ali [Ayşe'yi mutlu] etti.
- b. *Ali [Ayşe'yi mutlu-ydu] etti.
- c. *Ali [seni mutlu-ydu-n] etti.

yap- katkısız eylemi geçişli (İng. transitive)

- d. Eylül [odayı mavi] yaptı.
- e. *Eylül [odayı mavi-ydi] yaptı.

ol- katkısız eylemi ayrık geçişsiz (İng. unaccusative)

- f. [Oda temiz] oldu.
- g. *[Oda temiz-di] oldu.

(21)'de *et-*, *yap-*, *ol-* katkısız eylemlerine bitleştirilen sıfatın üzerine zaman çekimi kodlandığında (21b-c-g-e)'de gördüğümüz üzere, dilbilgisi dışı bir görünüm oluşur. Ayrıca, (21c)'de yüklemde yer alan *Ayşe* adını, 2TK bir adıl ile yer değiştirdiğimizde, ikinci yüklem içinde yine de uyuma izin verilmez. Alan yazında katkısız eylem yapılanmalarında kullanılan sözdizimsel sınaama araçları eksiltme, sıfatlık ya da belirteçlik ile niteleme, sıralama, konulaştırma, aç, çalkalama, çıkartma, çatı değiştirimi gibi kuruculuk sınaamalardan oluşur (*bkz.* Grimshaw ve Mester, 1988; Fukumitsu, 2001; Sakai ve diğ., 2004; Matsuoka, 2014; Kishimoto, 2021).

Katkısız eylemle oluşturulan sonuç bildiren yapılar diğer eylemlerden, belirtme durumu yüklü adın tematik rolünü sıfattan yüklenmesi nedeniyle ayrılırlar. Bu görüşe göre, sıfat ve ad birleşimiyle oluşturulan yüklemde sözlük içeriği, katkısız eyleme anlamsal içeriğini tamamlamada destek olacağı için KT içindeki birimlerden birinin eksiltilmesinin mümkün değildir (*bkz.* Bowers, 1993; Fukumitsu, 2001; Baker, 2003; Sakai ve diğ., 2004; Matsuoka, 2014; Ko, 2015). Eksiltme sınaamasını Türkçe sonuç bildiren katkısız eylemli yapılar üzerinden değerlendirelim:

(22) *Eksiltme*

et- katkısız eylemi özneli geçişsiz (İng. unergative)

- a. Ayşe Ali'yi hasta etti. (Ayşe) Can'ı ise mutlu etti.
- b. Ayşe Ali'yi hasta etti. (Ayşe) Can'ı ise mutlu...
- c. *Ayşe Ali'yi hasta etti. (Ayşe) Can'ı ise ...etti.
- d. *Ayşe Ali'yi hasta etti. Ayşe...ise mutlu etti.

yap- katkısız eylemi geçişli (İng. transitive)

- e. Aslı çorbayı tuzlu yaptı. Ayça da salatayı ekşi yaptı.
- f. Aslı çorbayı tuzlu yaptı. Ayça da salatayı ekşi...
- g. *Aslı çorbayı tuzlu yaptı. Ayça da salatayı ...yaptı.
- h. *Aslı çorbayı tuzlu yaptı. Ayça da salatayı ...

ol- katkısız eylemi ayrık geçişsiz (İng. unaccusative)

- i. Çorba tuzlu oldu. Salata da ekşi oldu.
- j. Çorba tuzlu oldu. Salata da ekşi...
- k. *Çorba tuzlu oldu. Salata da ... oldu.

(22c-g-j)'de sırasıyla *hasta ve tuzlu* sıfatlarının eksiltilmesi; (22d-h-k)'da sırasıyla, *et-*, *yap-* ve *ol-* katkısız eylemlerinin eksiltilmesi dilbilgisi dışılık sergiler. Eylemlerin çatı

özellikleri farklılaşsa da karmaşık yüklem yapısı içinde katkısız eylem ile birleşen birimin katkısız eyleme tümleş olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, yüklemcil eksiltme yapısının uygulandığı örneklerden KT'lerin herhangi bir biriminin silinememesi, sonuç bildiren katkısız eylemli yapıların KT olarak varlığına işaret eder.

Eksiltme sınamasının yanı sıra, alan yazın taramasından hatırlayacağımız üzere, belirteç ya da sıfatçıl bir niteleyici birimle sına yapılmamasının da hem sözde geçişim hem katkısız eylem yapıları üzerinde mümkün olduğundan söz edilir (*bkz.* Massam, 2001; Dayal, 2011; Baker, 2014; Matsuoka, 2014; Kishimoto, 2021). Bu sınamaya göre, katkısız eylemle sıfat ya da adın arasında niteleyici bir birimin bulunmasına izin verilmez. Türkçede *et-*, *yap-* ve *ol-* katkısız eylemleri üzerinde bu sınamayı değerlendirelim:

(23) *Niteleme*

et- katkısız eylemi özneli geçişsiz (*İng.* unergative)

- a. Haberler Ayşe'yi çabucak mutlu etti.
- b. *Haberler Ayşe'yi mutlu çabucak etti.

yap- katkısız eylemi geçişli (*İng.* transitive)

- c. Ayşe pastayı çabucak küçük yaptı.
- d. *Ayşe pastayı küçük çabucak yaptı.

ol- katkısız eylemi ayırık geçişsiz (*İng.* unaccusative)

- e. Ali çabucak mutlu oldu.
- f. *Ali mutlu çabucak oldu.

(23)'de yer alan katkısız eylemli sonuç bildiren KT'de *mutlu* ve *küçük* sıfatlarının oluşturduğu yüklem *çabucak* ile nitelendirilmesi çıkış tümcelerimizi oluşturur. (23b-d-f)'deki dilbilgisi dışı yapılanmalardan gözlemleyeceğimiz üzere *çabucak* belirteci katkısız eylem ve sıfat arasına giremez. Çıkış tümcelerinde sıfatı nitelediği gibi eylemi de nitelemesi beklenen *çabucak* belirteci *yap-*, *et-*, *ol-* katkısız eylemlerini niteleyecek biçimde konumlanamaz. Bununla ilişkili olarak Japoncada katkısız eylemle oluşturulan KT'ler için de *ippai* (*Tr.* çok) belirtecinin benzer bir kurulumla katkısız eylemi niteleyemediğinden söz edilir (*bkz.* Matsuoka, 2010, 2014; Kishimoto, 2021). Bu görüşlere koşutluk gösteren sözü geçen katkısız eylemler, anlamdan öte işlev taşıdıklarından Türkçede de birleştiği sıfat ya da adla karmaşık yüklem oluşturarak sözde-geçişime uğrar ve böylelikle, tematik rol atar (*bkz.* Grimshaw ve Mester, 1988; Hoshi ve Saito, 2000; Massam, 2001; Öztürk, 2005; Baker, 2014; Driemel, 2020). (23a)'da özneli geçişsiz katkısız eylem *et-* ve (23b)'de geçişli katkısız eylem *yap-* oluş ve sonuç bildiren (*İng.* eventive resultative) eylem yapısı özelliği gösterirken; (23c)'de ayırık geçişsiz eylem *ol-* durumlu sonuç bildiren (*İng.* stative resultative) eylem özelliği taşır. Bu nedenle de (23a-b)'de KT'nin öznesi belirtme durumu ile işaretlenirken; (23c)'de yalın durum ile işaretlenir. Bu durum da Son'ın (2007) Korecedeki gözlemleriyle koşutluk göstererek ikinci yüklem öznesinin ana eylemin anlam içeriğine göre yapısal olarak belirtme durumu işaretleyebileceğini ya da temel değer olarak yalın biçimde yapılabileceğini sezdirir. Kısacası, Türkçede katkısız eylemli bu tür yapılar durum işaretleme açısından ve anlamsal açıdan eylemin durum ya da olay bildirmesine göre farklılaşsa da, sonuç bildiren KT'yi tümleş olarak seçmeleri açısından örtüşür.

Bir diğer sınama yöntemi olan çatı değiştirimi açısından katkısız eylem içeren sonuç bildiren yapıları değerlendirelim. Çatı yüklemle tümcenin üyeleri arasındaki ilişkileri sözdizimi açıdan düzenler ve çatı ekinin kullanılarak yapının değiştirimi üyelerin birinin silinmesi biçiminde gerçekleşir. Farsçada *kardan* (Tr. et-) katkısız eyleminin KT'nin içinde bulunan adıl birimin durum değişimine uğrayarak *sodan* (Tr. ol-) katkısız eylemine dönüşmesiyle KT'lerde çatı değiştiriminin olabileceğinden söz edilir (Folli, ve diğ., 2005). Bu bağlamda, katkısız eylem içeren sonuç bildiren yapılarda çatı değiştirimini değerlendirelim:

- (24) *Çatı değiştirimi*
- Öğretmen öğrencileri tedirgin etti. (*Çıkış tümcesi*)
 - Öğrenciler tedirginleşti. > Öğrenciler tedirgin oldu.
 - Öğretmen öğrencileri davet etti.
 - *Öğrenciler davetleşti. > *Öğrenciler davet oldu.

(24b)'de gördüğümüz üzere, çatı değiştirimi eki olan *-LAş* soneki sıfatlara eklenerek eylem türetip bir durumun değişim sürecini kodlar. İşteşlik, dönüşlülük kodlayan bu biçimbirimin *et-* katkısız eylemini silerek bir sonucu belirtmesi söz konusudur. Dolayısıyla, *-LAş* sonekinin bir sonuç bildirdiğine ilişkin sağlamayı *ol-* eylemi ile yapabiliriz. (21)'deki eksiltme örneğine benzer bir usamlama ile (24b)'de [*öğrenciler tedirgin*] KT'sinin çatı değiştiriminde üyelerinden biri eksiltilemeyeceği gibi durum değişim süreci, *-LAş* soneki ya da *ol-* ayrık geçişsiz eylemiyle gerçekleşir. Öte yandan, (24d)'de yer alan *-LAş* soneki ya da *ol-* katkısız eylemi ile oluşturduğumuz [*öğrenciler davet*] yapısı benzer bir çatı değiştirimine izin vermeyerek KT oluşturmaz. (24a)'da *tedirgin* sıfatının *öğrenciler* adı ile yüklemleme ilişkisine girmesi söz konusuysa; (24c)'de *davet* adı *öğrenciler* ile aynı ilişkiyi kuramaz. Tüm bu örneklerden hareketle sonuç bildiren katkısız eylem yapılanmasının [*ad...sifat*] *yap-*, *et-*, *ol-* biçiminde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan, (24b)'de çatı değiştirimi sonucu belirtme durum özelliğinin silinmesine rağmen, yükseltelen *öğrenciler* sözcüğünün etkilenen özelliğini koruması da belirtme durumunun KT'lerde kalıtsal olabileceğine işaret eder. Çatı değiştirimine ek olarak ortaç yan tümcesiyle çıkartma sınaması yaparak bu yapıların Türkçede KT oluşturup oluşturmadığını yeniden inceleyelim:

- (25) *Ortaç yantümcesi ile çıkartma*
- Öğretmen öğrencileri terk etti.
 - *Terk olan öğrenciler
 - Öğretmen öğrencileri tedirgin etti.
 - Tedirgin olan öğrenciler

(25a)'da *terk* adını içeren KT ve (25c)'de *tedirgin* sıfatını içeren KT'ye çıkartma işlemi uyguladığımızda (25b)'de adıl birimin çıkartmaya izin vermediğini ancak, (25d)'de sıfatın yüklem oluşturarak ortaç yan tümcesiyle çıkartmaya izin verdiğini söyleyebiliriz. İskandinav dillerinde (*örn.* İsveççe, Norveççe ve Danca) yapılan gözlemler KT'yi tümleç olarak seçen eylemlerde çıkartma işleminin uygunluğuna işaret eder (*bkz.* Kush ve diğ., 2013). Bu görüşlere benzer bir biçimde, (25c)'de [*öğrenciler tedirgin*] KT yapılanmasının ortaç yapılarak bu işleme izin verdiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla, (25a)'da [*öğrenciler terk*] yapısı KT oluşturmazken; çatı değiştirimine koşut olarak ortaçlama yapılan (25d)'teki yapının KT oluşturması söz konusudur. Çekim, uyum, eksiltme, niteleme, çatı değiştirimi, çıkartma gibi sınamaları, sıfatçıl yüklem içeren katkısız eylemli sonuç bildiren yapıların KT oluşturabileceğine dair bir kanıt sunar.

Sonuç ve Tartışma

KT'ler kip-görünüş-zaman ve çekim içermeyen, eylemlerin anlam ve sözdizimi seçilim özelliklerine göre çekimsiz biçimde içe yerleştirilmelerine izin verilen; öznesi temel değer olarak ya da yapısal olarak belirtme durumu işaretli; KT türüne göre ad, sıfat ya da ilgeçle yüklem oluşturan kurucu birimler olarak tanımlanabilir. KT'lerin temelde eylem ve ad soylu biçimlenmeyle iki türe ayrıldığından söz ettik. Bu açıdan, KT'lerin varlığına kanıt sunan kuruculuk sınamaları, Türkçede de KT'lerin önerme içeriğine sahip kurucu birimlerden oluştuğunu sezdirir. KT ulamına ilişkin alan yazına paralellik gösteren en belirgin ölçüt çekimdir (bkz. Williams, 1975; Aarts, 1992; Bowers, 1993, 2001; Basilico, 2003; Matushansky, 2005, 2008, 2012, 2019 vb.). [AD AD/SIFAT/İLGEÇ] ve özne-yüklem yapısı içerecek biçimde bir araya gelerek kurucu oluşturan KT'ler; Türkçede çekim, kip-görünüş-zaman özellikleri taşımayan birimler oldukları için salt adıl ulam ana başlığı altında toplanarak farklı alt türlerle karşımıza çıkar. Bu tür tümceler, yalın yapılar, unvan verme ve adlandırma yapıları ve yerlik yapılarıyla koşaçlı KT ulamında yer alırken adıl biçimlenme ile çift nesneli yapılar, KDİ ve yükseltme yapılarında tümleç olarak ya da betimleme ve sonuç bildiren KT'lerle ikinci yüklem olarak farklı biçimlerde gerçekleşebilirler.

Sonuç bildiren KT yapılarının farklı görünüşleri özelinde zayıf ve güçlü sınıflandırmalarının Türkçede KT'nin yüklemi konumunda bulunan sıfatın parçalı yineleme sürecine girmesiyle ilişkili olarak Gürkan'ın (2019) zayıf ve güçlü ulamında değerlendirdiği sonuç bildiren yapılara ilişkin örneklerini anlambilimi ve sözdizimi açısından dayanaklar sunarak eleştirel bir bakış açısıyla yeniden inceledik. Bununla ilişkili olarak ana eylemin bitimli/bitimsiz ya da katkısız eylem olmasının, sıfatın anlamsal olarak açık ya da kapalı dereceli olmasının yanı sıra niteleme, ayrıklaştırma, konulaştırma gibi sözdizimsel sınamalarla da zayıf ya da güçlü ulamda yer almadıklarını tartıştık. Bu bulgular ışığında temiz, açık gibi kapalı derece bir SÖ'nün yüklem oluşturduğu yapıların ana eylem tarafından zorunlu olarak gerektirilmesi nedeniyle ve yüklem için eksiltilmesine, ayrıklaştırılmasına, konulaştırılmasına izin vermemesi nedeniyle zayıf sonuç bildiren KT ulamında yer alabileceğinden güçlü ulamının Türkçe için tartışmalı olduğundan söz ettik. Ayrıca bir diğer tür olarak deyimleşmeyen *yap-*, *et-* *ol-* katkısız eylemlerinin ad ya da sıfat ile karmaşık yüklem yapılanmasında sonuç bildiren KT oluşturmasının söz konusu olduğuna ilişkin çatı değişimini, eksiltme, ortaç yantümcesiyle çıkartma gibi kanıtlar sunduk.

Alan yazındaki genel eğilim, sonuç bildiren KT'leri yalnızca sonuç bildiren ve yüklem açısından ikincil bir konuma yerleştirmektedir. Bu çalışmada, biz de sonuç bildiren yapıları ana eyleme eklenen ve tümce düzleminde ikinci bir yüklem ile sonuç ilişkisi kuran yapılar olarak tanımladık. İlk olarak alan yazındaki ilgili çalışmaları tarayarak bu yapıların iç kuruluşları hakkında ayrıntılı bir bilgi sunduk. Hemen ardından asıl savımız olan yeni KT türünü tanıttık. Katkısız eylemlerle oluşturulan KT'ler tek başına yüklemcil bir birim oluşturmayan, ancak birliktelik kurdukları yapılarla sözlüksel açıdan tanımlanabilen birimler olarak karşımıza çıkar. Bu yapıların da KT türü olduğuna ilişkin bağımsız deliller sunarak türün sonuç bildiren yeni bir tür KT olduğunu ispatlamaya çalıştık. Sonraki çalışmalarda bu türün farklı diller arasındaki yayılım ve kurulum özellikleri ele alınabilir.

Kaynakça

- Akşehirli, S. (2013). Türkçede Et-katkısız eyleminin sözlüksel işlevleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(9), 481- 494.
- Baker, M. (2003). *Lexical Categories: Verbs, Nouns and Adjectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Baker, M. C. (2014). Pseudo noun incorporation as covert noun incorporation: linearization and crosslinguistic variation. *Language and Linguistics*. 15(1), 5-46.
- Bowers, J. (1993). The Syntax of predication. *Linguistic Inquiry*. 24(4), 591-656.
- Cruse, D. A. (1980). Antonyms and Gradable Complementaries. D. Kastovsky (Haz.), *Perspektiven der lexikalischen Semantik* (ss. 14-25). Bonn: Bouvier.
- Dayal, V. (2011). Hindi pseudo-incorporation. *Natural Language & Linguistic Theory*. 29(1), 123-167.
- Di Sciullo, A. M. ve Williams, E. (1987). *On the Definition of Word*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Driemel, I. (2020). Pseudo-incorporation and its movement patterns. *Glossa: A Journal of General Linguistics*. 5(1): 106.
- Ettlinger, M. (2008). *Input-Driven Opacity*. [Doktora Tezi]. California: University of California, Berkeley.
- Folli, R. ve Harley, H. (2004). Consuming results: Flavors of little. V. Kempchinsky, P., Slabakova, R. (Haz.), *Aspectual Enquiries* (ss. 1- 25). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Fukumitsu, Y. (2001). Covert incorporation of small clause predicates in Japanese. *MIT Working Papers in Linguistics*. 41: 251-266.
- Goldberg, A. (1991). It can't go down the chimney up: Paths and the English resultative. *Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. 17(1), 368-378.
- Grimshaw, J. ve Mester, A. (1988). Light verbs and θ -marking. *Linguistic Inquiry*. 19(2): 205-232.
- Gürkan, D. Ö. (2019). Some observations on resultative secondary predicates in Turkish. *Archív Orientalní*. 87(2), 295-313.
- Hoekstra, T. (1988). Small clause results. *Lingua*. 74(2-3), 101-139.
- Hoshi, H., ve Saito, M. (2000). *The Japanese Light verb construction and the minimalist program* (ss. 261-295). Cambridge, MA: MIT Press.
- Irimia, M. A. (2005). Types of secondary predication. *Toronto Working Papers in Linguistics*. 25, 20-29.
- Kageyama, T. (2007). Eigokekajutsugo-no Imibunrui to Tougokouzou. Naoyuki Ono (Haz.), *Kekakoubunkenkyu-no Shinshiten* (ss. 177-215). Tokyo: Hituzi Syobo.
- Kamali, B. (2015). Caseless direct objects in Turkish revisited. *ZAS Papers in Linguistics*. 58, 107-123.
- Kamp, H. ve Rossdeutscher, A. (1994). Remarks on lexical structure and drs-construction. H. Schnelle, (Haz.), *Lexical Semantics, Special Issue of Theoretical Linguistics* 20. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Kastan, M. (2019). *Turkish resultative constructions*. [Yüksek Lisans Tezi]. Güney Kore: Seul National University.
- Kearns, K. (2002). *Light verbs in English*. [Yayımlanmamış Taslak]. Cambridge, MA: MIT Press.

- Kennedy, C. ve McNally, L. (2005). Scale structure, degree modification, and the semantics of gradable predicates. *Language*, 345-381.
- Key, G., Tat, D., Zeyrek, D., Sağın-Şimşek, Ç., Atas, U. & Rehbein, J. (2015). Structural variation in Turkish complex predicates. *Ankara Papers in Turkish and Turkic Linguistics*, 121-131.
- Kikuchi, A. ve Takahashi, D. (1991). Agreement and small clauses. H. Nakajima ve S. Tonoike (Haz.), *Topics in Small Clauses* (ss. 75-105). Tokyo: Kurosio Publishers.
- Kishimoto, H. (2021). On secondary predication in Japanese. *Nanzan Linguistics*, 16, 33-66.
- Ko, H. (2014). *Edges in syntax: Scrambling and cyclic linearization*. Oxford: Oxford University Press.
- Ko, H. (2015). On the typology of small clauses: Null subject and mode of merge in resultatives. *Studies in Generative Grammar*, 25(2), 347-375.
- Kush, D., Omaki, A., ve Hornstein, N. (2013). 11 Microvariation in Islands?. *Experimental syntax and Island effects* (s. 239). Cambridge: Cambridge University Press.
- Larson, R. K. (1988). On the double object construction. *Linguistic Inquiry*, 19(3), 335-391.
- Massam, D. (2001). Pseudo noun incorporation in niuean. *Natural Language & Linguistic Theory*, 19(1), 153-197.
- Matsuoka, M. (2014). The structure of the resultative light verb construction in Japanese. *山梨大学教育人間科学部紀要*, 16(23), 75-82.
- Matushansky, O. (2008). Predication: A case study. *Studies in Formal Slavic Linguistics. Contributions from Formal Description of Slavic Languages*, 6, 213-239.
- Matushansky, O. (2012). On the internal structure of case in finno-ugric small clauses. *Finno-Ugric Languages and Linguistics*, 1(1-2), 2-41.
- Meral, H. M. (2005). Resultatives in Turkish. N. Lavidas, E. Nouchoutidou, ve M. Sionti (Haz.), *Proceedings of the 3rd Athens Postgraduate Conference in Linguistics* (ss. 1-18), Atina Üniversitesi. Atina. 9-10 Nisan 2005.
- Meral, S. B., & Meral, H. M. (2018). On single argument verbs in Turkish. *Bilig*, (86), 115-136.
- Meral, S. B., & Meral, H. M. (2022). On the syntax and semantics of depictives in Turkish. *Dilbilim*, (39): 17-33.
- Morita, C. (2009). A Crosslinguistic observation of resultative constructions. *Linguistic Research*, 25, 43-55.
- Ono, N. (2007). Kekka-jutugo no scale-kouzou to jisho-type (The Scalar Structure of Resultative Predicates and the Types of Event). *Kekka-koubun kenkyu no sintenkai (New Developments in The Study of Resultative Constructions)*, 67-101.
- Öztürk, B. Z. (2005). Case, referentiality and phrase structure. *Case, Referentiality and Phrase Structure* (ss. 1-280). c John Benjamins B.V.
- Pesetsky, D., ve Torrego, E. (2007). The Syntax of valuation and the interpretability of features. *Phrasal and clausal architecture: Syntactic Derivation and Interpretation* (ss. 262-294). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Reinhart, T. (2000). Strategies of anaphora resolution. *OTS Working Papers*. Amsterdam.

- Saito, M. (2001, Mart). Movement and θ -roles: A case study with resultatives. *Proceedings of the Second Tokyo Conference on Psycholinguistics* (ss. 35-60). Tokyo: Hituzi Syobo.
- Sakai, H., Ivana, A., ve Zhang, C. (2004). The role of light verb projection in transitivity alternation. *English Linguistics*, 21(2), 348-375.
- Schroeder, C. (2000). Almanca ve Türkçe’de ikincil yüklemeler. A. Sumru Özsoy ve E. E. Erguvanlı Taylan (Haz.), *XIII. Dilbilim Kurultayı* (ss. 79-92). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Son, M. (2007). Directionality and resultativity: The cross-linguistic correlation revisited. *Nordlyd*, 34(2), 126-167.
- Son, M., ve Svenonius, P. (2008). Microparameters of cross-linguistic variation: Directed motion and resultatives. *Proceedings of the 27th West Coast Conference on Formal Linguistics* (ss. 388-396). Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.
- Talmy, L. (1985). Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms. *Language Typology and Syntactic Description*, 3(99), 36-149.
- Tsuzuki, T. (2007). Kekkoubun Ni Okeru Yukaiseiseiyaku Wo Saikou Suru (The constraint of boundedness on the resultative constructions revisited). *Kekka Koubun Kenkyu no Shinshiten (New Perspectives of the Resultative Constructions)*, 103-141.
- Turgay, T. (2013). *Resultative constructions in Turkish*. [Doktora Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Uçar, A. (2010). Light verb constructions in Turkish dictionaries are they submeanings of polysemous verbs?. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 1-17.
- Uzun, L. S. (1991). Deyimleşme ve Türkçede deyimleşme dereceleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 29-39.
- Washio, R. (1997). Resultatives, compositionality and language variation. *Journal of East Asian Linguistics*, 6(1), 1-49.
- Yamaguchi, M. (2018). Deriving the direct object restriction. *English Linguistics*, 35(1), 151-172.